

HANS OVE SIMONSEN

Hans Ove Simonsen blev født i 1933 og voksede op i Aarhus. Hans erindring indeholder levende skildringer af skolelivet på Frederiks Allés Skole og livet under besættelsen.

Erindrungen er forfattet af Hans Ove Simonsen selv og indsendt af barnebarnet Rasmus Simonsen.

Jeg er den yngste af fire søskende, blev født den 30. april 1933 i Skovby Østjylland – omkring 15 kilometer ud ad Silkeborg landevej her fra Aarhus.

Da jeg var omkring et halvt år gammel, måtte mine forældre desværre sælge gården. Der var økonomisk krise overalt i Europa. Dette smittede også af herhjemme. Perioden er historisk omtalt som Landbrugskrisen. Mange landmænd måtte sælge deres gårde. I byerne blev arbejdsløsheden et alvorligt problem – og politisk var der så megen uro, at opstarten til Anden Verdenskrig ulmede. Det var barske vilkår. Mine forældre flyttede ind til Aarhus, hvor de startede en delikatesseforretning i Fiskergade 4. Det var på hjørnet af Frederiksgade og Fiskergade. Det gik godt i starten. Men da mor lavede for god

mad, var prisen også herefter og folk havde ikke penge til at købe produkterne og far var bedre som landmand end som handelsmand. Vi boede i en lejlighed i forbindelse med forretningen.

Forretningen måtte lukke og mor og far fik en lejlighed i Ny Munkegade. Her boede vi indtil 1936, da vi flyttede til Skovgårdsgade nummer 4 st. th. Herfra har jeg mine første erindringer. Vi var en familie på to voksne og fire børn – lejligheden var en to-værelses som skulle varmes op ved den eneste varmekilde som var der, nemlig kakkelovnen som stod inde i stuen. Udover stue og soveværelse bestod lejligheden af en meget lille entre hvorfra der var adgang til WC, køkken, stue og soveværelse.

Ikke så langt fra os boede Jensens i Lundbyesgade (han var ansat ved banen) – og i Marstrandsgade boede hr. og fru Bitsch (han var bogbinder). Begge hold var meget venlige mod vores lille familie – ja, jeg kan endda huske at vi var til eftermiddagskaffe hos Jensens.

Om det var Jensen – eller far, der havde svært ved at mangle jord under neglene – der var den væsentlige årsag til det, ved jeg ikke, men en dag købte far og mor en kolonihave i havekolonien Åbrinken. Havekolonien ligger mellem Vester Ringgade, Søren Frichs Vej og Aarhus å. Det var utroligt, hvad der blev avlet her. Der blev transporteret kartofler, kål, radiser med mere hjem på cyklen – udover et imponerende væld af blomster. Vi gik ud til haven. Vi havde ikke cykler – biler var kun for de ganske få med rigtig mange penge. Vi savnede ikke hverken bil eller cykler – for forholdene var nu engang sådan, at det kunne der slet ikke drømmes om, så urealistisk var tanken.

Jeg omtalte tidligere, at vi havde et lille WC. Der var ingen vaskekumme derinde, så vi kunne vaske os. Når vi børn skulle i bad skete det ude på køkkenbordet. Op at stå i vasken, så vi kunne blive skrubbet over det hele – og når håret skulle vaskes, foregik det også ved køkkenvasken. Dengang var der ikke indlagt varmt vand, så vandet skulle koges på gaskomfuret, eller varmes i den specielle kedel, som i fyringssæsonen altid stod på kakkelovnen. Det gjorde det hele noget mere besværligt, men det var vilkårene for tusindvis af mennesker dengang.

Lige overfor hvor vi boede endte jernbanesporet og ved siden af var godsbanegården. Her skete der virkelig meget. Det var flest hestekøretøjer som klarede transporten. De flotteste heste, Frederiksborgere, havde chokoladefabrikken Elvirasminde. Disse heste var også meget nervøse, så der skulle ikke meget til før de løb løbsk.

Fra vores stuevindue kunne vi se over på marken, som lå mellem Eckersbergsgade og Sonnesgade. Længere bagude var frugt- og grøntauktionen. Vi kaldte det bare for Fyffes – opkaldt efter det skilt de havde opsat som reklame for Fyffes bananer. Mellem Eckersbergsgade og kasernearealet gik en sti som officielt hed Løngangen. Dette navn har også stien som går helt op til Valdemarsgade. Her var der et stort anlæg, som vi søskende ikke måtte færdes på. Alt hvad der var grimt og slemt foregik efter sigende her.

Som nævnt boede vi i stueetagen – og det er ganske vist, at vi skulle passe på "Styltemanden" som gik rundt om aftenen og kiggede ind ad vinduerne. Hyggeligere var det når "Skraldetulle" gik og rodede i skraldekasserne for at finde noget, han eventuelt kunne bruge. Et hverdagsindslag var også de to brødre som fra deres trækvogn solgte kartofler – samt de mange gårdmusikanter vi havde fornøjelsen af. Fra vinduerne kastede damerne mønter ned til dem pakket ind i papir.

Af og til gik vi en tur op i byen for at se på forretninger. Det var særligt spændende at komme der, når der var Rundskuedag eller Børnehjælpsdag. Der skete mange underholdende ting, som vi børn kunne tale om i lang tid efter. Der var gøgl, jonglører, artister på cykel, tovtrækning og meget mere.

Vi gik ture langs med Aarhus å, som i disse år blev tildækket. Vi gik hen til Immervadsbroen og så over på Otto Mønstedts margarinefabrik. Den overdækkede å blev brugt til torvehandel. Dengang kunne man købe levende fjerkræ samt andre dyr. Det var meget farverigt. Et helt specielt indslag var fiskehandler Engberg som med sine tilråb til damerne gjorde sig særligt

bemærket. Herudover kunne man købe alt i frugt og grønt, æg og blomster med meget mere.

Min skolegang startede i april måned 1940. Både skoletiden og den tyske besættelse 9. april 1940 gjorde et stort indtryk på en dreng som indtil da havde levet i et beskyttet miljø.

Noget af det første jeg erindrer fra min skoletid, var det indtryk skolens beliggenhed gav mig. Indtil sidst i april måned boede vi i Skovgårdsgade, og flyttede herefter helt op i Viborggården. Så oprandt dagen den 13. april 1940. Denne dag flyttede vi fra Skovgårdsgade – til et helt nyt byggeri opført af Arbejdernes Andels Boligforening. Bebyggelsen hedder, som nævnt, Viborggården, og adressen var Martin Wahlsvej 21 2. m.f. Det var en to-værelseslejlighed med to værelser, der var altan, der var indlagt centralvarmeanlæg, der var både koldt og varmt vand, og alt så nyt og flot.

Tyskerne rykkede den 9. april ind på Vester Allés kaserne, og Frederiksallé så helt anderledes ud dengang – og ligeledes Valdemarsgade – som gik helt igennem op til Frederiksallé. Langs Frederiksallé var der et hvidt plankeværk ind til kirkegårdsarealet, og på den anden side af Frederiksallés skole var der Nicolausgade – hvor Sct. Nicolauskildes Brøndanstalt lå dengang og var virksom – og der hvor mejerikontoret og Føtex ligger i dag – 4-5 små huse med forhaver.

Både i Frederiksallé og i Valdemarsgade var der store elmetræer, og et stort plankeværk i Valdemarsgade lukkede skolegården til både Frederiksallé skole og Valdemarsgades skole. Til begge skoler var der som indgang en port med en indgangsdør ved siden af.

Der var som altid stor forvirring den første skoledag, hvor de fleste havde deres mødre med. Vi lærte ret hurtigt, at der var disciplin på skolen. Der var ikke noget med at komme for sent, og når klokken ringede, gik det i løb hen på vores plads, hvor klasserne stod opstillet i rækker – og helst retstilling. Stod man ikke ordentligt – eller endnu værre – talte til sidekammeraten, blev man taget ud af rækken og ført over til væggen ved klokken. Vi fandt hurtigt ud af, at dette skulle man helst undgå, for afstraffelsen var ikke behagelig. Enten fik man en

ordentlig en "på kassen" eller også fik man minimum tre slag med spanskrøret (lærerne på skolen var virkelig specialister på disse områder).

Nå, der var en lidt barsk start på en beretning om ens skoletid, men virkeligheden kan man nu engang ikke lyve sig fra.

Jeg havde ellers en god tid på skolen – med flinke lærere. Dansklærer var Rasmussen, til regning og gymnastik havde jeg Enemark, til bibelhistorie frøken Jensen, til tegning fik jeg senere Brix Olesen og til sløjd var det Kristian Jensen (Kesse, spejder), og endelig til sang havde jeg Vestergaard. Resten erindrer jeg ikke.

Lad os starte med sangen. I den første sangtime skulle vi på skift (solo) synge første vers af "I østen stiger solen op". Min stemme – eller mangel på samme – resulterede i, at Vestergaard overhovedet ikke ville have mig med til sangtimerne, hvorfor jeg, sammen med tre-fire andre havde fri i hver eneste sangtime. Dette var vist mangel på pædagogik!!!

Både den tyske besættelse og de hårde vintre i 1941/42 prægede elevernes påklædning. Det kneb ret hurtigt med at købe nyt tøj – og for de fleste elever blev det almindeligt, at man gik i arvet og omsyret tøj, både benklæder, anorakker og anden form for ydre beklædning. Den mest almindelige form for benklæder var plusfour og havde man råd til – eller kunne erhverve – et par brugte fedtlæderstøvler, var påklædningen det man i dag vil kalde for in.

Som indskudt sætning kan nævnes, at både af- og påklædningen til gymnastik selvfølgelig måtte tage sin tid, da støvlerne skulle snøres.

På grund af kulden var skindhjælmen meget udbredt – men besværlig når man skulle tage hovedtøjet af for at hilse på en lærer man mødte på gaden. Her kan tilføjes, at man selvfølgelig ikke vendte ryggen til, da man herved senere blev kaldt til vægs med afstraffelse for øje.

Vinteren blev så kold, at selv lærerne fandt det meningsløst, at eleverne skulle tage hovedbeklædningen af, så vi fik lov til at beholde den på, og i stedet nøjes med at rette ansigtet mod læreren og bukke.

Skolebespisningen var blevet indført. Dengang var ordningen, kun for de få, da flere hjem fandt ordningen som værende en almisse. Jeg husker tydeligt de berømte fedtemadder, leverpostej og smørepålægget. Ja, det var tider. Om vinteren var det svært at drikke mælken, da den ofte var frosset. Apropos mælken. Kapslerne havde forskellige farver. Guld til sødmælk og grøn til kærnemælk og så videre. Det var en yndet sport at prikke to huller i kapslen – og på den måde få mælken ned. Hvem kunne få den længste stråle?

Da det var svært at få sølvpapir under krigen, blev kapslerne indsamlet på skolen, og herefter afleveret på politistationen til videre foranstaltning.

Under afsnittet om påklædningen glemte jeg at nævne de farvede træsko, der kunne udleveres til eleverne. Disse træsko var i alle mulige stærke farver. Der var en almindelig model og herudover en meget udbredt model med spids opadbøjet snude. Under fedtlæderstøvlerne var der sømbeslag på sålerne – og på hælene var der en jernring (hestesko).

Vi spillede fodbold på banerne ved Ingerslev Boulevard skole. Dengang var der ikke noget som hed skolebus til at transportere eleverne i – næh vi måtte pænt gå.

En dag i 1944 da vi skulle til fodbold, gik vi i en lang række – hvilket vi ofte gjorde i disse år. Den mindste først og den største bagerst. Da vi var midt ude på Frederiksbroen lød der pludselig skud – og jeg hørte ikke Enemarks råb til os, at vi skulle kravle langs med fortovet, da jeg gik bagerst.

Pludselig var der en mand som væltede mig omkuld, og i samme øjeblik stryger projektilerne over hovedet på os, og en taxachauffør bliver ramt og dræbt. Denne episode gjorde et stort indtryk på os alle. Årsagen til skydningen var, at nogle østrigske soldater gjorde modstand fordi de skulle sendes til fronten.

Lige før boldbanerne ved Ingerslev Boulevard Skole lå Skolehaverne. Det var en hyggelig adspredelse i den mørke tid – og høsten af arbejdet var gennemgående god.

Når vi skulle til svømning måtte vi gå ud på Strandvejen til badeanstalten. Der var to bassiner foruden "kassen", hvor ikke-svømmere kunne boltre sig, men ret

hurtigt kom vi over i et af de større for at få rigtig svømmeundervisning iført korkbælte og i "bøjlen". Om vinteren kom vi af og til ned på Badeanstalten i Spanien.

Det pædagogiske var ikke altid særligt højt prioriteret. Ordet opdragelse blev taget mere konsekvent. Der skulle intet til før vi fik klø. Vores overlærer, Moustén, som var medlem af – eller formand for – børneværnet gjorde kort proces.

Jeg har oplevet elever blive gennembanket af ham, mens to lærere holdt eleven. Jeg fik selv engang tre slag med spanskrøret for at sidde og plukke angoragarn af elevens trøje foran mig (det var almindeligt dengang, at man plukkede og sammensatte forskellige farver til bogmærke). Jeg havde ved min "handling" været uopmærksom – derfor straffen.

Jeg husker tydeligt en anden gang, hvor lærer Lund (med træhånden – også kaldet "Moppe") havde sin vagt som gårdlærer. Han sendte mig til vægs, fordi han mente, at jeg ikke stod pænt på række i gården. Dette blev også takseret til tre slag med spanskrøret.

En anden gang fik jeg en ordentlig øretæve af lærer Henriksen (ham med de karakteristiske store øjenbryn) – på grund af følgende: Af en eller anden årsag fik vi Henriksen som vikar. I alle andre timer – uanset lærer – var det almindeligt, at man markerede hvis man kunne svare på det stillede spørgsmål. Da en af mine kammerater ikke kunne svare, markerede jeg, men det skulle jeg aldrig have gjort, for lærer Henriksen fløj over mig med ordene: "Du skal ikke hovere, fordi din kammerat ikke kan svare"!!! Ak, ja, det kunne vel nok være svært. Til orientering kan oplyses, at jeg ellers blev betragtet som en meget stille og pligtopfyldende elev – men alligevel!!!

Jeg tror ikke det er overdrevet når jeg siger, at der i gennemsnit per time og frikvarter – mindst var én elev, som fik klø af enten den ene eller den anden årsag. Klø kunne være: Spanskrør, øretæver, nap i kind, slag over fingrene med pegepind og andet efter lærerens metodik på dette område.

Det var sådan dengang, at man ikke sendte børnene til psykolog – men derimod via børneværnet til Opdragelsesanstalten Himmelbjerggården.

Heldigvis var der også "brydning i opdragelsesmønstret". Vor elskelige lærer "frøkenen" Asta Jensen, udviste store pædagogiske evner, både i tegnetimerne i de første klasser – og ikke mindst i faget bibelhistorie. Hun var altid yderst velforberedt, og jeg erindrer tydeligt hendes helt igennem pædagogiske evner. I en time med bibelhistorie havde hun som illustration medbragt to skåle med vand og to portioner salt – så vi kunne danne os et klart billede af saltindholdet i Skagerak og i Det røde hav.

Enemark havde os til salmesang. Engang havde vi "Befal du dine veje ..." – og da en af eleverne i klassen som hed Tage gik i stå, hjalp Enemark ham i gang på det rigtige sted i salmen som netop var: "Thi intet kan du tage, alt kan du få af Gud."

Vi lærte også at spare, selvom der faktisk ikke var noget at spare op af. Lige fra 1. klasse kunne vi købe 10 øres sparemærker – men denne ordning havde social slagside, da de bedre stillede hver gang kunne købe væsentlig flere mærker end de andre. Vi var også med i en landsindsamling til de norske børn. Jeg husker tydeligt lærernes ord til os om, hvor hårdt de norske børn havde det i krigsårene – og at de dagligt sultede. Vores småpenge blev samlet sammen – og med god samvittighed vidste vi, at nu kunne de norske børn igen få havregryn om morgenen, thi det var netop til dette formål at pengene var indsamlet.

Specialundervisning var allerede ved at vinde indpas dengang, idet jeg erindrer, at vi fik besøg af senere og nu afdøde skoleinspektør Hans Grauenkjær, i hans egenskab af tale/hørelærer. Sygepleje fandtes også. Flere gange under krigen måtte alle lærere og elever til aflusningsforanstaltning med spritvask.

Det var en yndet leg at snige sig ud af skolegården i frivarterne. Et sikkert mål var baker Lyngfeldt i Frederiksallé, hvor vi kunne købe store poser med kagesmuld. En sådan pose kostede mellem 8 og 10 øre.

Tandpleje fandtes også. Vi skulle alle ned på tandklinikken i Graven. Det var ikke rart. Frøken Knudsen var chef. Ventesalen var så upædagogisk indrettet som overhovedet muligt – med friser øverst på væggene, hvor sorte djævle arbejdede sig ned i de uglejede tænder. I ventesalen var der en klokke med

"nummersystem". Dette system viste hvilket værelse som var ledigt – og det var med spænding man afventede ens navn råbt op. For mange elever syntes vejen op til stolen at være noget af det værste som kunne overgå dem.

Gymnastik havde vi de første år – men på grund af boligsituationen under krigen, blev gymnastiksalen inddraget til Husvildeboliger. Fra gymnastiktimerne husker jeg tydeligt den glæde det var, når vi fik lov til at lege sørøver, mange i dag vil nok bruge udtrykket uhygiejnisk – og hvad ellers der findes af gloser i denne retning – når beretningen om de fælles gymnastiksko høres. I omklædningsværelset var der reoler, hvori der til fælles brug fandtes spartasko, som eleverne skulle have på inden man gik ind i gymnastiksalen. Det var ikke altid lige spændende – men selvfølgelig protesterede man ikke, for sådan var det jo bare.

Da universitetet blev bombet, var mange elever samlet i kælderen under Frederiksallé skole – til skolebespisning. Vi fik – så vidt jeg husker – grønkålssuppe i store skåle. Pludselig hørte vi lyden af flyvemaskinerne – og vi var nogle stykker, som sammen med læreren så, hvorledes de tyske soldater løb op i vagt- og skydetårne, men inden de nåede helt op, var bomberne faldet – og flyene på vej tilbage til England.

Der var mange som forsøgte at gøre tilværelsen lysere for børnene. Firmaet EBM i Østergade udgav et Søren-blad og der var kapløb fra skolen for at få fat i det sidste nye blad. Var man heldig kunne man også erhverve et Søren- emblem. Jo der skete mange ting dengang – desværre kan jeg ikke huske alt, men jeg håber at foranbeskrevne kan være med til at belyse skolegangen i Valdemarsgade skole i perioden 1940–45.

Allerede i 1940 havde vi den første luftalarm her i Aarhus. Det var meget uhyggeligt. De voksnes angst forplantede sig i børnene. Vi skulle nu i det dertil indrettede beskyttelsesrum nede i kælderen. De fleste kom enten direkte i deres nattøj – eller i meget hurtig itrækning af andet tøj. Der var stor lettelse når luftalarmen blev afblæst. Ved krigens start blev der monteret sirener mange steder i byen, for at alle skulle kunne høre dem, og det var disse sirener som blev anvendt ved luftalarm og afblæsning. Vort beskyttelsesrum, som lå i

kælderen, blev gjort helt hyggeligt, idet mange gamle møbler blev sat derned. De første par år, gik alle beboerne i ejendommen derned når luftværnssirenerne lød; men efterhånden var vi ikke mange tilbage. De fleste blev i lejlighederne og den sidste tid af krigen blev vi selv deroppe, men samlet ude i entreen med de ting vi skulle have med, såfremt vi skulle forlade huset. Det var meget uhyggeligt. De fleste luftalarmer var om natten – eller sent om aftenen når mørket havde sænket sig. Der var gjort meget for at sikkerheden i beskyttelsesrummet skulle være så god som muligt. Foran kældervinduerne, hvor beskyttelsesrummene var, var der anbragt flere lag sandsække – eller store trærammer fyldt op med sand. Ideen hermed var, at eventuelle projektiler eller granatstykker eller lignende skulle bremses, så de ikke kom ned i beskyttelsesrummene, hvor de kunne gøre stor skade i form af lemlæstelser eller måske dødsfald.

Som krigen skred frem – og nazi-tyskerne tabte terræn på flere fronter, forudså man, at der måske kunne komme en invasion af allierede styrker. Derfor byggedes her i Aarhus et stort antal bunkers, hvor befolkningen kunne søge ly i krigslignende tilstande. Disse bunkers blev lavet af store runde cementrør, som blev gravet ned i jorden ved siden af hinanden. Heldigvis blev der ikke alvorligt brug for dem.

Da Aarhus jo altid har været en effektiv havneby, var nazi-tyskerne meget bange for at de allieredes fly skulle bombardere havnen, da tyskerne dér havde store lagre af våben, samt en del af deres flåde liggende der – især handelsflåde. For at forhindre fremmede fly i at komme, blev der opsat spærreballoner i hele havneområdet. Disse balloner, som hang i store stålwirer, var et markant billede i byen. Fra vores altan kunne vi, før der blev bygget på den anden side af gaden se dem meget tydeligt. Om aftenen fejede lyset fra enorme lyskastere hen over himlen – når tyskerne mente, at fjendtlige fly var i nærheden. Det var en del af krigens sande ansigt – og ganske uhyggeligt.

Materialet spærreballonerne var lavet af, var meget eftertragtet blandt befolkningen her i Aarhus. Det kunne ske, at en spærreballon rev sig løs, og det var sjældent, at tyskerne nåede at få fingre i dem inden kvikke danskere havde snuppet dem. I en sådan situation oplevede jeg – for første og eneste gang i mit

liv, at min far løj. Jeg stod og ventede på ham henne på Warmingsvej. Han kom samtidig med, at tyske biler drøede op ad vejen. Det skal siges, at jeg havde set den løsrevne spærreballon – og i hvilken retning den fløj. Tyskerne standsede far, og spurgte ham, om han havde set den løsrevne ballon. Dette kunne far svare bekræftende på – og da de spurgte ham i hvilken retning de skulle søge, viste far dem i stik modsatte retning. Bagefter sagde jeg til far, at han havde løjet. Dette kunne far svare bekræftende på, men sagde til mig, at i den krigssituation vi var i – betragtedes det ikke, som at lyve, idet nogle af vore medmennesker nu havde fået glæde af stoffet.